

อุปลักษณเชิงมนนทศนเกยวกับความรักในบทเพลงที่ประพนธ์

โดยแกว อัจฉริยะกุล¹

Conceptual Metaphor of Love s in Composed of Keaw Achariyakul's Songs

Received: June 11, 2019; Revised: July 24, 2019; Accepted: July 25, 2019

กรกต กลิ่นเดช², ณรงค์กรณ รอดทรัพย์³

Korakot Klindej, Narongkan Rodsap

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ถ้อยคำที่เป็นอุปลักษณเชิงมนนทศนเกยวกับความรัก ในบทเพลงซึ่งเป็นผลงานประพนธ์ของแกว อัจฉริยะกุล โดยใช้ทฤษฎีอรรถศาสตร์ปริชาน และแนวคิดอุปลักษณเชิงมนนทศน ของเลคอฟฟ์และจอห์นสัน (Lakoff and Johnson) ในการวิเคราะห์

ผลการวิจัยบทเพลงที่มีความหมายเกยวกับความรัก พบอุปลักษณเชิงมนนทศนเกยวกับความรักทั้งหมด 5 ประเภท แสดงให้เห็นว่า รักเป็นสิ่งมีชีวิต รักเป็นสิ่งไม่มีชีวิต รักเป็นการเดินทาง รักเป็นการศึกษา รักเป็นการต่อสู้ นอกจากนี้มนนทศนที่ปรากฏยังสะท้อน วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุทางกายภาพมากกว่าสิ่งที่เป็นนามธรรม โดยพบอุปลักษณความรักระดับมนนทศนที่มีความสัมพันธ์เชิงความหมายกับธรรมชาติและร่างกายมนุษย์มากที่สุด ส่วนความสัมพันธ์ เชิงความหมายกับความอศรรยน้อยที่สุด

คำสำคัญ : อุปลักษณเชิงมนนทศน, รัก, แกว อัจฉริยะกุล

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของปริญญามหาบัณฑิตสาขารัฐบาลไทย เรื่อง อุปลักษณเชิงมนนทศนในบทเพลงสุนทราภรณ์ที่ประพนธ์โดยแกว อัจฉริยะกุล

² นิสิตมหาบัณฑิตสาขารัฐบาลไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร (Master's students Thai Language Department Faculty of Humanities Naresuan University) e-mail: Mark.korakot@gmail.com

³ อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร (Lecturer of the Department of Thai Language Faculty of Humanities Naresuan University)

Abstract

The purpose of this research is to study concepts metaphors for love in the songs composed by Keaw Achariyakul. The analysis is based on Lakoff and Johnson's cognitive semantic and conceptual metaphors theories.

The study reveals that conceptual metaphors for love found in the songs composed by Keaw Achariyakul are as followed; conceptual metaphors for love which reflect that; love is animate, love is inanimate, love is direction, love is education, love is fighting in the war, In addition, the concepts appeared also reflect the physical object that is more abstract than what is found by the metaphors of love. There is the most meaningful relationship with nature and the human body while the meaningful relationship with the least miracle.

Keywords : Conceptual Metaphors, Love, Keaw Achariyakul

บทนำ

เพลงไทยเป็นเอกลักษณ์ที่แสดงออกถึงความเป็นไทยอย่างชัดเจน บ่งบอกถึงวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทย และเป็นรากเหง้าที่ทำให้เห็นว่า ไม่ควรปล่อยให้สิ่งเหล่านี้ สูญหายไปจาก วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทย

นอกจากนี้เพลงไทยยังมีหลากหลายประเภท ไม่ว่าจะเป็นเพลงไทยลูกทุ่ง และเพลงไทยสากล ซึ่งผู้ประพันธ์ได้ถ่ายทอดมโนทัศน์ผ่านคำร้องในบทเพลงได้เป็นอย่างดีตามช่วงเวลาของยุคสมัย ทั้งนี้เมื่อได้ ฟังเพลงไทยสากลจะได้ทราบว่า บทเพลงเหล่านี้ถึงแม้ว่าจะไม่น่าสนใจเหมือนเพลงสตริงหรือเพลงเกาหลี แต่ถ้อยคำสำนวนที่ใช้ในการประพันธ์นั้นมีคุณค่า และมีความงดงามเป็นอย่างมาก สอดคล้องกับคำกล่าว ของ นภาพรณ์ อัจฉริยะกุล กล่าวว่า “โลกเปลี่ยนไป ความนิยมบางอย่างก็เปลี่ยนไป ความบันเทิงก็เปลี่ยน ตามไปด้วย พร้อมกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น เพลงรุ่นเก่ากับเพลงรุ่นใหม่ จึงดูแตกต่างห่างกันออกไป ทุกที” (คีตา พญาไท, 2555, หน้า 8) แม้วัน เวลาจะเปลี่ยนแปลงไป แต่ก็ไม่สามารถลดความสำคัญของ เพลงไทยสากลได้

อย่างไรก็ตามบทเพลงของสุนทราภรณ์จัดอยู่ในเพลงไทยสากลแบบหนึ่ง เป็นบทเพลงที่สร้างสรรค์ ขึ้นจากจินตนาการ และประสบการณ์ของผู้ประพันธ์เพลงถ่ายทอดออกมาเป็นเรื่องราว ต่าง ๆ เพื่อแสดง ถึงแนวคิดและจินตนาการ คำกล่าวข้างต้นมีความสอดคล้องกับคำกล่าวของ เจตนา นาควัชระ (2527, หน้า 120 - 134) ได้กล่าวถึงเพลงสุนทราภรณ์ไว้ว่า “ตามประวัติความเป็นมาของเพลงไทยสากล ผลงาน ของวงดนตรี “สุนทราภรณ์” ถือได้ว่าเป็นผลงานกลุ่มเด่นของคีตศิลป์ประเภทนี้ ผลงานเพลงกว่า 2,000 เพลง มีผู้ประเมินว่าเป็นเพลงในระดับยอดเยี่ยมจำนวนมาก ” สะท้อนให้เห็นถึงผลงานที่โดดเด่น

ความสำคัญของผลงานเพลงสุนทราภรณ์ที่ผู้ประพันธ์ได้ถ่ายทอดเรื่องราวผ่านบทเพลงจนเป็นที่นิยม และมีผลงานเพลงเป็นจำนวนมาก

ในบรรดานักประพันธ์เพลงคนสำคัญของวงดนตรีสุนทราภรณ์ กล่าวกันว่าครูแก้ว อัจฉริยะกุล มีผลงานการประพันธ์เพลงมากกว่า 3,000 เพลง ล้วนแล้วแต่เป็นผลงานเพลงที่เป็นอมตะ มีนักร้องหลายคนนำมาขับร้องใหม่และยังเป็นที่รู้จักมาจนถึงปัจจุบัน เช่น เพลงนางฟ้าจำแลง ได้ถ่ายทอดเรื่องราวของผู้หญิงที่มาจากนางสาวกับนางฟ้าแปลงกายลงมาโดยบรรเลงครั้งแรกในการประกวดนางสาวไทย ครั้งที่ 12 เมื่อปี พ.ศ. 2496 นางสาวไทยประจำปีนั้น คือ คุณอนงค์ (อัชชาพัฒนา) นาคะเกศ และนิยมนำมาใช้บรรเลงในการประกวดของเวทีสาวงามเรื่อยมา ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะวรรณกรรมเพลงจัดว่าเป็นวรรณกรรมมวลชนเข้าถึงประชาชนได้ดีกว่าวรรณกรรมประเภทอื่น โดยไม่ต้องไปพะวงอ่านหรือดูเพียงผ่านโทรทัศน์ประสาทุก็เกิดอารมณ์สุนทรีย์ (บุญยงค์ เกศเทศ, 2525, หน้า 47)

ผลงานการประพันธ์เพลงของครูแก้ว อัจฉริยะกุล มักแต่งเป็นร้อยกรอง ที่ไพเราะทุกเพลง มีสัมผัส มีเนื้อหา เป็นเรื่องราวต่อเนื่องกันไปจนจบเพลง ทำให้จำเนื้อเพลงได้ง่าย บางเพลงจะแทรกปรัชญาไปในเนื้อหาของเพลง เช่น เพลงเย็นลมว่าว แทรกปรัชญาความรักหนุ่มสาว ระยะแรกเริ่มเต็มไปด้วยความลุ่มหลง เมามัว ต้องระมัดระวังและใช้สติในการประคองรัก หรือเพลงศรงามเทพ ตามความเชื่อของศาสนาพราหมณ์และฮินดู กามเทพเป็นเทพบุตรเป็นโอรสของพระพรหม มีเมสสิชื่อ นางรตี กามเทพเป็นเทพรูปงาม มีปีก มีนกแก้วเป็นพาหนะ มีธนูเป็นอาวุธ คันธนูทำจากต้นอ้อย ส่วนลูกศรเป็นดอกไม้หอม 5 ชนิด (ครูแก้วบอกลี 3 ดอก คือ ประภคณา อิงฉา และ เสรี) จึงให้ข้อคิดเตือนใจในเรื่องของความรักได้ดี รู้ทันปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นอันมีผลมาจากความรัก (ศิตา พญาไท, 2555, หน้า 10) ทั้งยังนำถ้อยคำเชิงเปรียบเทียบมาใช้ในการเรียงร้อยถ้อยคำในผลงานการประพันธ์เพลง เช่น เพลงเย็นลมว่าว ได้บรรยายภาพและบรรยากาศของกีฬาว่าวได้อย่างชัดเจน โดยนำความรักระหว่างชายหนุ่มที่เปรียบเหมือนว่าวจุฬา กับหญิงสาวที่เปรียบเสมือน ว่าวปักเป้า อย่างแนบเนียน ว่า

“...ดู ดูเหมือนว่าว เริงร้าย	จุฬาคว่ำสาย ปักเป้าเจ้ายักย้ายเริงร้าย
ยิ่งดู ดูเหมือนว่า	เจ้าจุฬา คว่ำไปไม่มีผ่อนเบา”
“...โอบฉายกลายมา	เดี๋ยวเดียวจุฬา กลับมาติดเหนียงปักเป้า
ฝันดังฉุดเอา	ยิ่งพันรัดเข้า แน่นตัว...”

(ศิตา พญาไท, “เพลงเย็นลมว่าว”, 2555, หน้า 203)

นอกจากจะเปรียบผู้ชาย และผู้หญิงกับว่าวจุฬา และว่าวปักเป้าแล้ว ยังย้อนกลับมาเปรียบเทียบกีฬาว่าว กับความรักเอาไว้ว่า

“...โอ้ความรักเราเหมือนว่าว	ว่าวลอยหาญห้าว ดังคราวที่รักเกลือกกลัว
ไม่ดู ดีหรือชั่ว	ใจมีดมัวเพราะรักพันพัว ติดตา...”

(ศิตา พญาไท, “เพลงเย็นลมว่าว”, 2555, หน้า 203)

จากเนื้อเพลงข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าถ้อยคำที่แก้ว อัจฉริยะกุลนำมาถ่ายทอดในผลงานการประพันธ์เพลงนั้นมีลักษณะเป็นภาษาเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์

Lakoff and Johnson (1980, หน้า 3-4) ซึ่งกล่าวว่า อุปลักษณ์เกิดขึ้นได้จากภาษาในชีวิตประจำวันของมนุษย์ และไม่ได้มีรูปแบบโครงสร้างทางภาษาที่เปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่งเท่านั้น แต่ยังสามารถสะท้อนถึงระบบความคิดและประสบการณ์ต่าง ๆ โดยมาจากการเชื่อมวงความหมายระหว่างวงความหมายต้นทาง (Source Domain) ไปสู่วงความหมายปลายทาง (Target Domain) เมื่อนำแนวคิดอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์มาวิเคราะห์ภาษาในบทเพลง จะทำให้เกิดความเข้าใจการเชื่อมโยงความหมาย และสะท้อนให้เห็นระบบความคิดของผู้ประพันธ์เพลงได้อย่างชัดเจน

บทเพลงสุนทราภรณ์ที่ประพันธ์โดยแก้ว อัจฉริยะกุล ถ่ายทอดภาษาออกมาเป็นแบบฉบับ บ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ นอกจากนี้ยังสอดแทรกแนวคิด ถ่ายทอดวัฒนธรรมการใช้ภาษาเกี่ยวข้องกันระหว่างภาษา และระบบโครงสร้างมโนทัศน์พื้นฐาน จากแนวคิดดังกล่าว หากนำมาวิเคราะห์การใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์จะทำให้รับรู้สรรพสิ่ง ภาพ หรือมโนทัศน์จะถูกรวมกันเป็นองค์ความรู้ในสมองของมนุษย์ที่ได้จากนักประพันธ์เพลง

วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์ถ้อยคำที่เป็นอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับความรักในวรรณกรรมเพลงซึ่งเป็นผลงานการประพันธ์เพลงโดย แก้ว อัจฉริยะกุล

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์
2. เก็บข้อมูลอุปลักษณ์ที่พบในบทเพลงเกี่ยวกับความรักจากหนังสือแก้ว อัจฉริยะกุล

อัจฉริยะคีตกวีแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ รวบรวมบทเพลงที่เกี่ยวกับความรักทั้งสิ้น 119 เพลง โดยการจำแนกจากบริบทของเพลงที่เกี่ยวข้องกับความรัก

3. วิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

3.1 วิเคราะห์อุปลักษณ์ที่พบ โดยศึกษาความหมายประจำรูป และความหมายในบริบทของบทเพลง

3.2 จำแนกประเภทอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ตามความหมายต้นทาง

3.3 จำแนกประเภทอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ตามความหมายปลายทาง

4. สรุป และอภิปรายผลพร้อมข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษา

รัก มีความหมายตามพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถานว่า มีใจผูกพันด้วยความห่วงใย เช่น พ่อแม่ รักลูก รักชาติ รักชื่อเสียง, มีใจผูกพันด้วยเสนาหา, มีใจผูกพันฉันคู่สาว เช่น ชายรักหญิง, ชอบ เช่น รักสนุก รักสงบ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 938) บทเพลงเกี่ยวกับความรักจึงหมายถึง บทเพลงที่กล่าวถึงการมีใจผูกพันด้วยความห่วงใย ด้วยความเสนาหา หรือฉันคู่สาว ทั้งนี้หมายรวมถึงบทเพลงที่มีความหมายเกี่ยวกับความรักในทุกรูปแบบ เช่น ความรักที่สมหวังและรักแบบไม่สมหวัง

จากการวิเคราะห์บทเพลงซึ่งประพันธ์โดยแก้ว อัจฉริยะกุล พบอุปลักษณะเชิงมนทัศน์ เกี่ยวกับความรักในประเภทต่าง ๆ 5 ประเภท ดังนี้

1.1 อุปลักษณะสิ่งมีชีวิต

1.1.1. อุปลักษณะมนุษย์

อุปลักษณะมนุษย์ คือ ถ้อยคำที่มีความหมายถึงคน หรือมีลักษณะการกระทำของคน รวมไปถึงส่วนประกอบต่าง ๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นคนมาเปรียบเทียบกับ เกิดความหมายปลายทางกล่าวคือ ความรักที่ทำให้ชีวิตมีความสุข ดังตัวอย่าง

พี่เออชะรอย จะเป็นเนื้อคู่ ควรว่อมชู เลี้ยงดูบ้ำเรอ

(คีตา พญาไท, “เพลงพรหมลิขิต”, 2555, หน้า 15)

อ่อมชู มีความหมายว่า ประคับประคอง, เลี้ยงดูอย่างยกย่อง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 1429)

บ้ำเรอ มีความหมายว่า ประนินบัตให้เป็นที่ชอบใจ, เรียกหญิงที่ประนินบัตเช่นนั้นว่า นางบ้ำเรอ; บุษพา เช่น บุษพาไฟ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 672)

ในบริบทเพลงพรหมลิขิต พบถ้อยคำที่จัดอยู่ในวงความหมายของมนุษย์ คือ อ่อมชู และ บ้ำเรอ กล่าวได้ว่า การที่บุคคลใดมีอารมณ์รัก ถึงบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ความรักที่เกิดขึ้นเป็นช่วงเวลาที่ต้องคอยดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันละกัน มีลักษณะสอดคล้องกัน กับลักษณะอาการของมนุษย์ที่แสดงออกมาเมื่อเกิดความห่วงใย เป็นห่วงอารมณ์ความรู้สึกในมิติหนึ่ง ดังนั้นจึงสามารถจัดอยู่ในประเภทอุปลักษณะมนุษย์ กล่าวคืออยู่ในวงความหมายต้นทาง เมื่อมีความหมายในเชิงเปรียบเทียบเป็นความรัก จึงเป็นการถ่ายโยงความหมายต้นทางจาก มนุษย์ ไปสู่ แวดวงความหมายปลายทางคือ ความรัก การถ่ายโยงความหมายดังกล่าว สะท้อนมนทัศน์ของผู้ประพันธ์ว่า ความรักเป็นมนุษย์ โดยแสดงออกมาให้เป็นรูปธรรมสามารถกระทำการหรือมีลักษณะได้อย่างมนุษย์

1.1.2. อุปลักษณะต้นไม้

อุปลักษณะต้นไม้ คือ ถ้อยคำที่มีความหมายเกี่ยวกับลักษณะเกี่ยวข้องกับต้นไม้ ส่วนประกอบต่าง ๆ ของต้นไม้ ชื่อเรียกต้นไม้ รวมไปถึงพืชที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับต้นไม้ นำมาใช้ เปรียบเทียบจนทำให้เกิดความหมายใหม่คือ ชีวิตที่กำลังขาดความรักไป ดังตัวอย่าง

รักเราดูตรึก เต็มอรุรา น้ำใจก็พา เศร้าหาย เหี่ยวแห้งก็หาย คลายแห้ง

(คีตา พญาไท, “เพลงเมื่อฝนโปรย”, 2555, หน้า 486)

เหี่ยวแห้ง มีความหมายว่า เหี่ยวแล้วค่อยๆ แห้งลงไป เช่นใบไม้เหี่ยวแห้ง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 1352) ซึ่งบริบทเพลงเมื่อฝนโปรย เปรียบความรักเป็นดอกไม้ หมายถึง เมื่อบุคคลใดมีความรัก หรือ กำลังอยู่ในช่วงศึกษาจิตใจซึ่งกันละกัน ความรักในระยะนี้กำลังผลิบาน เปรียบเหมือนดอกไม้ที่กำลังแย้มบาน แต่เมื่อก้าวถึงความรักในบริบทแล้ว เป็นการเปรียบความรักของตนที่ไม่แย้มให้ใคร นำคำกริยาที่ใช้กับดอกไม้มาใช้กับความรัก ด้วยความสอดคล้องกันนี้ จึงเปรียบได้ว่าความรักเป็นดอกไม้ได้

ความรักเป็นสิ่งมีชีวิต

สิ่งมีชีวิต (มนุษย์) → ความรัก
(ต้นไม้)

1.2 อุปลักษณฺ์สิ่งไม่มีชีวิต

1.2.1 อุปลักษณฺ์สิ่งของ

สิ่งของ มีความหมายตามพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถานว่า วัตถุต่าง ๆ เช่น ก่อนลงจากรถควรตรวจสอบสิ่งของให้ครบถ้วน ของ หรือ ข้าวของ กัว่า (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556 หน้า 1191) อุปลักษณฺ์สิ่งของ คือ ถ้อยคำที่มีความหมายเกี่ยวกับวัตถุโดยทั่วไป ครอบคลุมทั้งสิ่งก่อสร้าง และของเล่น ทั้งนี้ได้นำมาใช้ในเชิงเปรียบเทียบจนทำให้เกิดความหมายใหม่กล่าวคือ การนำความรักไปฝากไว้กับบุคคลที่ตนรัก ซึ่ง ฝาก ความหมายว่า มอบให้ไว้ เป็นต้นว่าเพื่อให้ช่วยดูแลคุ้มครองหรือพิทักษ์รักษา เช่น ฝากตัว ฝากบ้าน, ให้ปรากฏเป็นเกียรติ เช่น ฝากชื่อเสียง ฝากฝีมือ, ให้นำไปหรือให้ทำแทนตัว เช่น ฝากจดหมาย ฝากหน้าที่ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 796) ดังตัวอย่าง

ดั่งคำรักฝากกันไว้ โอ้อยู่ไหนไยไม่มา

(คีตา พญาไท, “เพลงกำสรวลรัก”, 2555, หน้า 62)

บริบทของเพลงกำสรวลรัก คำว่า ฝาก เป็นคำที่สามารถใช้กับสิ่งมีชีวิต และสิ่งไม่มีชีวิต แต่ในการศึกษานี้ ผู้วิจัย มีความเห็นว่า คำว่า ฝาก มักจะใช้กับวัตถุสิ่งของ จึงจัดให้อยู่ในความหมายของสิ่งของ กล่าวถึงบุคคลมีอารมณ์รักและต้องการให้คนรักรับรู้สึกรักของตนอยู่ตลอดเวลา จึงเปรียบเทียบว่าตนได้นำหัวใจ หรือใจ ซึ่งเปรียบเป็นอารมณ์ความรู้สึกรักไปฝากไว้กับคนรัก เปรียบเทียบเหมือนการนำสิ่งของไปฝากไว้ เป็นการนำคำว่า ฝาก ซึ่งมักใช้กับสิ่งของ มาใช้กับความรักซึ่งเป็นนามธรรม ด้วยความสอดคล้องกันนี้ สิ่งของจึงเปรียบได้กับความรัก

ความรักเป็นสิ่งไม่มีชีวิต

สิ่งไม่มีชีวิต (สิ่งของ) → ฝากความรัก

1.2.2 อุปลักษณสิ่งก่อสร้าง

อุปลักษณสิ่งก่อสร้าง คือ ถ้อยคำที่มีความหมายเกี่ยวกับอาคารบ้านเรือน รวมทั้ง การก่อสร้าง ทั้งนี้มาใช้ในเชิงเปรียบเทียบจนทำให้เกิดความหมายใหม่กล่าวคือ การสร้างความรักของ บุคคลทั้งสองคน ซึ่งคำว่า สร้าง มีความหมายว่า สิ่งปลูกสร้างชั่วคราวขนาดย่อม ยกพื้นและคาดหลังคา สำหรับพระสงฆ์นั่งสวดพระอภิธรรมในงานออกพระเมรุ ตั้งอยู่ 4 มุมพระเมรุ, ส้าง ช่าง คดช่าง คดสร้าง สำช่าง หรือ สำสร้าง ก็เรียก. (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 1178) คำว่า สร้าง มักจะใช้กับการกระทำ เพื่อทำให้เกิดสิ่งใหม่กล่าวคือการสร้าง จึงจัดให้อยู่ในวงความหมายของสิ่งก่อสร้าง ดังตัวอย่าง

ใจนึกเชื่อว่าแรกเจอ ฉันและเธอคือคู่สร้างมา

(คีตา พญาไท, “เพลงพรหมลิขิต”, 2555, หน้า 15)

บริบทเพลงพรหมลิขิต กล่าวถึงการที่บุคคลมีอารมณ์รัก และต้องการให้คนรักรับรู้ ความรู้สึกรักของตนอยู่ตลอดเวลา จึงเปรียบเทียบว่าตนกำลังสร้างสิ่งที่เรียกว่าความรักจากหัวใจ หรือใจ ซึ่งเปรียบเป็นอารมณ์ความรู้สึกรัก เปรียบเทียบเหมือนนำวัตถุดิบปลูกสร้างไว้ เป็นการนำคำว่า “สร้าง” ซึ่ง มักใช้กับการกระทำกับวัตถุดิบใช้แทนความรักที่เป็นนามธรรม ด้วยความสอดคล้องกันนี้สิ่งก่อสร้างจึง เปรียบได้กับความรัก

ความรักเป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิต

สิ่งไม่มีชีวิต (สิ่งก่อสร้าง) → สร้างความรัก

1.2.3 อุปลักษณอาหาร

อุปลักษณอาหาร คือ ถ้อยคำที่มีความหมายเกี่ยวกับของกิน รวมถึงลักษณะของ อาหาร การแสดงอาการต่ออาหาร นำมาเปรียบเทียบกับความรัก เช่นคำว่า หวาน มีความหมายว่ามีรสอย่างรส น้ำตาล (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 1318) คำว่า หวาน แสดงถึงรสชาติอย่างหนึ่งของอาหาร จึงจัด อยู่ในวงความหมายอาหาร มองว่าความรักจะหวานต้องเกิด เพราะไวใจ เชื่อใจ มีความหมายว่า การที่ ความรักจะดีได้นั้น จะต้องเกิดจากการที่คนรักมีความไวใจ ซึ่งกันละกัน ดังตัวอย่าง

รักเอยหวานน้ำมาแรมร้างจำห่าง

(คีตา พญาไท, “เพลงคิดถึงฉันบ้าง”, 2555, หน้า 248)

“หวาน” ในบริบทของเพลงคิดถึงฉันบ้างจึงหมายถึง ลักษณะของความรักที่ดี เปรียบได้กับ รสหวานของอาหารที่ทำให้อาหารมีรสชาติที่ดี อีกทั้งบริบทของเพลงยังกล่าวถึงการที่จะต้องจำห่างจากรัก รวกับรสชาติหวานที่เกิดขึ้นจากความรักไป

ความรักเป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิต

สิ่งไม่มีชีวิต (อาหาร) → รสชาติความรัก

1.3 อุปสรรคการเดินทาง

อุปสรรคการเดินทาง คือ ถ้อยคำที่มีความหมายเกี่ยวกับการเดินทางจากจุดหนึ่งไปสู่อีกจุดหนึ่ง หมายรวมทั้งการเคลื่อนที่ เส้นทาง ระยะทาง สถานที่ และพาหนะต่าง ๆ นำมาใช้ในเชิงเปรียบเทียบ เพื่อให้เกิดความหมายใหม่กล่าวคือ ความรักที่กำลังเดินทางเคลื่อนย้ายออกไปจากชีวิตของบุคคลนั้น ซึ่งคำว่า เคลื่อน มีความหมายว่าออกจากที่ หรือทำให้ออกจากที่ เช่น เคลื่อนขบวน รถไฟค่อย ๆ เคลื่อนไป, เลื่อนหรือทำให้เลื่อนไปจากที่ เช่น ห้องสมุดเคลื่อนที่ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 273) คำว่า เคลื่อน จึงเป็นลักษณะหนึ่ง ที่สอดคล้องกับลักษณะของการเดินทาง จึงจัดให้อยู่ในวงความหมายของการเดินทาง ดังตัวอย่าง

พี่เอื่อยอย่ามีกลาย แม้รักเธอเลื่อนเคลื่อนคลาย จะกลั่นใจให้ตายนะ

(คีตา พญาไท, “เพลงดำเนินทราย”, 2555, หน้า 445)

บริบทเพลงดำเนินทราย เปรียบความรักเป็นการเดินทาง กล่าวคือ เมื่อบุคคลใดเริ่มมีความรัก ระยะแรกก็มีความสุข แต่เมื่อวันเวลาผ่านไป ความรักที่สดใสต้องเปลี่ยนแปลงไป เริ่มมีอุปสรรคเข้ามาในชีวิตรัก ระยะหลังนี้ ความรักที่มีให้ค่อย ๆ เลื่อนเคลื่อนหายไป จากรักมากกลายเป็นไม่รักความสัมพันธ์เริ่มเปลี่ยนเป็นเชิงลบ สวนทางกับระยะแรก เปรียบความรักกำลังเดินทางห่างออกไปจากบุคคลนั้น ทำให้บุคคลที่มีความรักขอยาตามไปกับความรักที่เคลื่อนหายไปจากชีวิต ด้วยความสอดคล้องกันนี้ จึงเปรียบได้ว่าความรักเป็นการเดินทาง

ความรักเป็นการเดินทาง

ลักษณะการเดินทาง → การเคลื่อนที่ของความรัก

1.4 อุปสรรคการศึกษา

อุปสรรคการศึกษา คือ ถ้อยคำที่มีความหมายเกี่ยวกับการเล่าเรียน ฝึกฝน รวมไปถึงสอน และสื่อการเรียนการสอน นำมาใช้ในการเปรียบเทียบเพื่อให้เกิดความหมายที่เกี่ยวกับความรัก เช่นคำว่า ภาษา มีความหมายว่า ถ้อยคำที่ใช้พูดหรือเขียนเพื่อสื่อความของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เช่น ภาษาไทย ภาษาจีน หรือเพื่อสื่อความหมายเฉพาะวงการ เช่น ภาษาราชการ ภาษากฎหมาย ภาษาธรรม; เสียงตัวหนังสือ หรือกิริยาอาการที่สื่อความได้ เช่น ภาษาพูดภาษาเขียน ภาษาท่าทาง ภาษามือ; (โบ) คนหรือชาติที่พูดภาษานั้น ๆ เช่น มอญ ลาว ทวาย ญ่งหม่มและแต่งตัวตามภาษากลุ่มของชุดอักขระ สัญลักษณ์ และกฎเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นเพื่อสั่งงานคอมพิวเตอร์ เช่น ภาษาซี ภาษาจาวา; โดยปริยายหมายความว่า สาร, เรื่องราว, เนื้อความที่เข้าใจกัน, เช่น ตกใจจนพูดไม่เป็นภาษา, เขียนไม่เป็นภาษา ทำงานไม่เป็นภาษา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 868-869) ทั้งนี้ภาษาเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสารของมนุษย์ มนุษย์ติดต่อกันได้ เข้าใจกันได้ก็ด้วยอาศัยภาษาเป็นเครื่องช่วยที่ดีที่สุด ภาษาเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ แสดงให้เห็นวัฒนธรรมส่วนอื่น ๆ ของมนุษย์ด้วย ทั้งยังสามารถศึกษาวัฒนธรรมตลอดจนเอกลักษณ์ของ

ชนชาติต่าง ๆ ได้จากศึกษาภาษาของชนชาตินั้น ๆ ฉะนั้น ภาษา จึงจัดอยู่ในวงความหมายของการศึกษาดังตัวอย่าง

แต่ตาเปิดเผยความอ่านได้ตามภาษา

(คีตา พญาไท, “เพลงภาษารัก”, 2555, หน้า 276)

จากบทเพลงภาษารัก อาจกล่าวได้ว่า การที่บุคคลทำให้อีกฝ่ายหนึ่งเข้าใจถึงความรู้สึกต่าง ๆ ที่เกิดจากความรัก เปรียบได้กับภาษาที่ บุคคลนั้นได้สื่อความหมายออกมา เป็นการสื่อสารที่อีกฝ่ายหนึ่งนั้นต้องศึกษาดูผลตอบกลับว่าภาษาที่ตนส่งไปนั้นเป็นอย่างไร ซึ่งบุคคลนั้นจะต้องศึกษาได้จากการสังเกตลักษณะทางกายภาพ เช่น สายตาของอีกฝ่าย จากที่กล่าวมาข้างต้น อาจกล่าวตามบริบทได้ว่าเป็น ความรักที่ทั้งสองกำลังอยู่ในช่วงศึกษานิสัยใจคอซึ่งกันละกัน โดยเปรียบภาษาเป็นสื่อที่ใช้ เป็นตัวแทนของความรักที่จะต้องศึกษาลักษณะนิสัยซึ่งกันละกัน

ความรักเป็นการศึกษา

ภาษา → เข้าใจความรัก

1.5 อุปลักษณะการต่อสู้

อุปลักษณะการต่อสู้ คือ ถ้อยคำที่มีความหมายเกี่ยวกับการสู้ ผลจากการต่อสู้นำมาใช้ในการเปรียบเทียบเพื่อให้เกิดความหมายใหม่ เช่นคำว่า สังเว มีความหมายว่า บวงสรวง, เช่นสรวง, เช่น สังเว เทวดา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 1201) สังเว จึงจัดอยู่ในวงความหมายการต่อสู้ ดังตัวอย่าง

จึงถูกสังเวเสียในสายชล ด้วยรักเอย

(คีตา พญาไท, “เพลงจุฬาทรีคุณ”, 2555, หน้า 400)

บริบทของเพลงจุฬาทรีคุณ ผู้ประพันธ์เปรียบความรัก เป็นการต่อสู้ หมายถึง เมื่อบุคคลใดเริ่มมีความรัก แรกรักมักสมหวัง เป็นไปตามที่ใจตนต้องการ กระทั่งเมื่อความรักที่ได้กลักลายเป็นเหมือนดาบสองคม เพราะความรักนั้นทำให้หัวใจสิ้นหวังเหมือน ถูกสังเวด้วยความรัก เนื่องจากต่อสู้ไม่ไหว พ่ายแพ้ต่อความรัก ในบริบทเพลงกล่าวถึงการถูกสังเว ด้วยความรัก ฉะนั้น สังเวเป็นศัพท์ประจักษ์รูปของการต่อสู้ที่ผู้ประพันธ์นำมาใช้กับความรัก ซึ่งบริบทของเพลงสะท้อนให้เห็นถึงความรักที่ไม่สมหวัง เนื่องจากจำจากเลิกราจากกันไปเพราะด้วย ความไม่ตรงใจเกิดความผิดหวังเสมือนถูกสังเว ดังตัวอย่าง

ความรักเป็นการต่อสู้

การต่อสู้ (สังเว) → ความรัก

สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “อุปลักษณเชิงมโนทัศน์ในบทเพลงสุนทราภรณ์ที่ประพันธ์โดยแก้ว อัจฉริยะกุล” มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ถ้อยคำที่เป็นอุปลักษณเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับความรักในวรรณกรรมเพลงซึ่งเป็นผลงานการประพันธ์เพลงโดยแก้ว อัจฉริยะกุล

จากถ้อยคำที่เป็นอุปลักษณดังกล่าว สะท้อนให้เห็นมโนทัศน์เกี่ยวกับความรักของ แก้ว อัจฉริยะกุลว่า ความรักเป็นสิ่งที่มีชีวิต ได้แก่ มนุษย์ ต้นไม้ และสุขภาพ ความรักเป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิต ได้แก่ สิ่งของ สิ่งก่อสร้าง อาหาร ความรักเป็นการเดินทาง ความรักเป็นการศึกษา ความรักเป็นการต่อสู้ ได้แก่ การต่อสู้ การแข่งขัน การค้า และการลงทุน

ผลการวิจัยนี้ แสดงให้เห็นว่าแก้ว อัจฉริยะกุล มักนำถ้อยคำอุปลักษณที่เป็นรูปธรรมมาใช้ในการเปรียบเทียบกับสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นนามธรรม โดยเกิดจากการนำประสบการณ์ของผู้ประพันธ์เช่น ร่างกาย ประสาทสัมผัส ความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรม

อภิปรายผล

อุปลักษณเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับความรักผู้ประพันธ์มักนำถ้อยคำที่เป็นรูปธรรมมาใช้ในการเปรียบเทียบกับสิ่งต่าง ๆ ที่เป็น นามธรรม ได้แก่ การนำอุปลักษณที่เป็นสิ่งมีชีวิต เช่น มนุษย์ เปรียบกับความรัก หรือการนำอุปลักษณสิ่งไม่มีชีวิต เช่น อาหาร เปรียบกับความรัก โดยมีแนวความคิดที่ว่าสิ่งที่เป็นนามธรรมเหล่านี้จะสามารถทำปฏิกิริยาหรือถูกกระทำได้เช่นเดียวกับสิ่งที่เป็นรูปธรรม ยกตัวอย่างเช่น

“แม้รักเรา อับปาง จะจิตจางร้างราฉันก็คงเป็นบ้าผวาเช่นนั้น”

(คีตา พญาไท, เพลงทะเลบ้า, 2555, หน้า 441)

การนำคำว่า อับปางมาใช้ซึ่ง “อับปาง” มักใช้กับเรือ จัดอยู่ในวงความหมายของยานพาหนะ มาใช้กับความรัก เป็นการเปรียบเทียบให้ความรักกลายเป็นสิ่งที่เป็นรูปธรรม ผู้ประพันธ์สามารถทำให้เห็นภาพการล่มสลายของความรักที่ไม่สมหวังโดยเปรียบเช่นเดียวกับเรือที่กำลังอับปาง เรือจัดเป็นพาหนะชนิดหนึ่งในบริบทของเพลง หมายถึงพาหนะที่นำความรักไปสู่จุดหมาย แต่เมื่อรักไม่ถึงจุดหมายไม่สมหวังจึงไม่ต่างกับเรือที่กำลังอับปางไม่ถึงฝั่ง ทั้งนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการใช้อุปลักษณในลักษณะนี้ ผู้ประพันธ์ต้องการสื่อให้ผู้ฟังหรือผู้รับสารสามารถเข้าใจความหมายของบทเพลงหรือเกิดมโนทัศน์ และจินตนาการร่วมไปกับบทเพลงได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นว่าสังคมไทยนั้น มีการนำคำกริยาที่ใช้กับสิ่งที่เป็นรูปธรรมมาใช้กับสิ่งที่เป็นนามธรรมอยู่บ่อยครั้ง เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจตรงกันได้อย่างชัดเจน

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่า อุปลักษณเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับความรักในบทเพลงของ แก้ว อัจฉริยะกุล มีปัจจัยที่ทำให้ผู้ประพันธ์ หรือผู้ใช้ภาษาแต่ละภาษามีมโนทัศน์ที่เหมือนหรือแตกต่างกันนั้นก็ขึ้นอยู่กับ “ประสบการณ์” อาจมีรายละเอียดที่แตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับระบบ ความคิด สิ่งแวดล้อม ตลอดจนจลนศาสตร์ และวัฒนธรรมต่าง ๆ ของภาษานั้น ๆ ผลที่ได้จาก การศึกษา อุปลักษณเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับความรักในบทเพลงของแก้ว อัจฉริยะกุลในครั้งนี้ สะท้อนให้เห็นว่า ภาษา อารมณ์

ความคิด และประสบการณ์มีความสัมพันธ์กันอย่างมีระบบ และถ้อยคำที่เป็นอุปลักษณ์นี้สามารถสะท้อนถึงมโนทัศน์ของผู้ประพันธ์ หรือผู้ใช้ภาษาในสังคมได้อีกด้วย

นอกจากนี้ยังมีปัจจัยที่ทำให้ผู้ประพันธ์ หรือผู้ใช้ภาษากล่าวคือแก้ว อัจฉริยะกุล มีระบบมโนทัศน์เกี่ยวกับความรัก ที่ถ่ายทอดออกมาผ่านถ้อยคำแสดงให้เห็นว่าความรักที่สมหวังจะต้องเป็น ความรักที่สมบูรณ์แบบ ทำให้ครอบครัวมีความสุขสอดคล้องกับ จารีต และขนบธรรมเนียม ประเพณีของไทย หรืออาจกล่าวได้ว่าชุดความคิดเรื่องสังคมไทยมีอิทธิพลต่อการสร้างมโนทัศน์เกี่ยวกับความรักของแก้ว อัจฉริยะกุล เนื่องจากเมื่อมองถึงความรักในการดำเนินชีวิต ผู้คนส่วนใหญ่จะต้องนึกถึงความรักที่สมบูรณ์แบบ ต้องเป็นรักที่เกิดจากบุคคลทั้งสองรักกัน และครองรักกันยาวนานจนไปสู่รุ่นลูกหลาน แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของสังคมไทยในเรื่องของความรักได้เป็นอย่างดี

นอกจากปัจจัยทางด้านสังคมจะเป็นตัวกำหนดมโนทัศน์เกี่ยวกับความรักแล้ว ความเชื่อ ความศรัทธาที่มีต่อศาสนา ยังเป็นตัวแปรที่สำคัญอีกด้านหนึ่งในการกำหนด และสอดแทรกไปยังระบบความคิด หรือมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษา ซึ่งคนไทยส่วนใหญ่มีความเชื่อ และศรัทธาในศาสนาพุทธ โดยมองความรักต้องเป็นสิ่งที่บริสุทธิ์ เปรียบได้กับสีขาวสะท้อนถึงความขาวสะอาด เพราะฉะนั้นมโนทัศน์เกี่ยวกับความรักที่ แก้ว อัจฉริยะกุล ถ่ายทอดออกมาผ่านถ้อยคำเมื่อกล่าวถึงความรักที่สมหวังจึงเปรียบได้กับความขาวสะอาด ดังเนื้อเพลงที่ว่า

“แสงรักอันซีดอ่อนขาว

ภาพยิ่งงามยามแสงตะวัน...”

(คีตา พญาไท, “เพลงเจ้าพระยา”, 2555, หน้า 157)

กล่าวคือความรักที่แก้ว อัจฉริยะกุลเปรียบเป็นแสงสีขาว แทน ความบริสุทธิ์ของความรักที่บุคคลหนึ่งได้สื่อถึงบุคคลที่ตนรัก เป็นเหตุผลประการหนึ่งที่สนับสนุนชุดความคิดเรื่องความศรัทธาที่มีต่อศาสนาพุทธของคนไทย ที่มองว่าสีขาวสามารถแทนได้กับความบริสุทธิ์

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับความรักในบทเพลงสุนทราภรณ์ ทั้งนี้ผู้วิจัยเลือกศึกษาเฉพาะบทเพลงที่ประพันธ์โดยแก้ว อัจฉริยะกุลซึ่งในวงดนตรีสุนทราภรณ์ยังมีนักประพันธ์เพลงอีกหลายท่าน อีกทั้งยังมีช่วงเวลาการประพันธ์เพลงที่ต่างกัน ควรเลือกและนำมาศึกษา

เอกสารอ้างอิง

คีตา พญาไท. (2555). แก้ว อัจฉริยะกุล อัจฉริยะคีตกวีแห่งกรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์แสงดาว.

เจตนา นาควัชระ. (2527). มรดกของสุนทราภรณ์: ข้อคิดเชิงวิจารณ์. วารสารธรรมศาสตร์,

13, 1: หน้า 120-134.

- ซัซวดี ศรลัมพ์. (2538). การศึกษามโนทัศน์ของคำว่า เข้า. วิทยานิพนธ์
ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณรงค์กรณ รอดทรัพย์ . (2560). อุปลักษณเกี่ยวกับอารมณ์กลัวในรวมเรื่องสั้นและรายการ
โทรทัศน์ภาษาไทย. วารสารอารยธรรมศึกษาโขง- สาละวิน, 8, 2: หน้า 85 – 107.
- บุญยงค์ เกศเทศ. (2525). วรรณกรรมวิเคราะห์. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. กรุงเทพมหานคร: นาน
มีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.
- ศุภชัย ตั้ววิชัย. (2549). อุปลักษณเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย. วิทยานิพนธ์
ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- Lakoff, G. (1987). **Women, fire, and dangerous things: what categories reveal
about the Mind.** Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Lakoff, G. and M. Johnson (1980). **Metaphor We Live By.** Chicago and London: The
University of Chicago Press.